

8. Тимошенко Т. Р. Телескопия в словообразовательной системе современного английского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Тимошенко Тамара Романовна ; Киев. гос. пед. ин-т ин. яз. – Киев, 1976. – 192 с.
9. Эрстлинг Л. В. Телескопные слова во французском языке / Л. В. Эрстлинг // Вестн. ПСТГУ. Сер. III : Филология. – М. : [б. и.], 2010. – Вып. 4 (22). – С. 132–142.
10. Cannon G. Blends in English Word-Formation / Garland Cannon // Linguistics. – The Hague : Mouton De Gruyter, 1986. – Vol. 24. – Issue 4. – P. 725–753.
11. Cook P. Automatically Identifying the Source Words of Lexical Blends in English / Paul Cook, Suzanne Stevenson // Computational Linguistics. – Cambridge (MA, USA) : MitPress, 2010. – Vol. 36. – No 1. – P. 129–149.

Сандий Лариса. Телескопия в процессах англоязычной неоминации (на примере неологизмов сферы экономики). В статье выясняются причины активизации телескопии в процессах формирования английской неологической сферы экономики, рассматриваются способы и механизмы создания телескопизмов, определяются структурно-семантические и прагматические особенности телескопных единиц. Уточняется содержание понятия «телескопия», очерчивается роль гаплогии (стяжения) мотивирующих основ, анализируются мотивы использования приема паронимической аттракции (фонемно-графемного сходства слов-прототипов). Выявляются сходство и основные отличия телескопного словообразования, словосложения и аффиксации.

Ключевые слова: телескопия, телескопное слово (телескопизм), неоминация, структурная модель, гаплогия, паронимическая аттракция.

Sandy Larysa. Telescopic Word-Formation and Neomination Processes in English Economic Vocabulary. In the article are analyzed some linguistic mechanisms of telescopic word-formation as an active way of deriving coinages and enriching English economic vocabulary. The structural-semantic features and pragmatic characteristics of telescoped words are systematized and the productive patterns of this way of derivation are described. The concept «*telescopic word-formation*» is clarified, the role of haplogy is outlined and some motives of paronymic attraction (phonographic similarity of base words) are defined. The correlation and key differences of telescopic derivation, compounding and affixation are identified.

Key words: telescopic word-formation, telescoped word, neomination, word-formation pattern, haplogy, paronymic attraction.

Стаття надійшла до редколегії
12.03.2013 р.

УДК 811. 112. 2'367

Валентина Сухомлин

Суб'єктивна модальність у публіцистичному дискурсі: емоційна й раціональна оцінки

У статті схарактеризовано поняття оцінки, її властивості, підвиди. Розкрито філософську природу оцінки. Описано взаємозв'язок емоції, експресії, експресивності як найважливіших характеристик оцінки. Наведено різні класифікації оцінки з огляду на предмет дослідження. Запропоновано комплексний аналіз поняття оцінки, який забезпечує повне та правильне розуміння цього феномену. Пояснено взаємозумовленість філософської категорії оцінки й лінгвістичної категорії суб'єктивної модальності. Дослідження враховує лінгвістичну специфіку публіцистичного тексту, зокрема поширені нині жанри статті й коментаря.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, публіцистичний дискурс, емоції, експресія, експресивність, оцінка.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні в суспільному просторі спостерігається особливий розвиток публіцистичного дискурсу, який став можливим завдяки появі, а в подальшому – активному користуванні періодичними виданнями, ЗМІ, а згодом Інтернетом. Найактивнішими користувачами Інтернету є насамперед люди молодого й середнього віку, адже вони спостерігають за життям соціуму через найрізноманітніші Інтернет-чати й Інтернет-видання. Люди

старшого віку досить тривалий час користуються існуючими періодичними виданнями, які публікуються, а також іншими ЗМІ. Такий обмін інформацією відбувається постійно, оскільки цього вимагають закони суспільного буття і становища в ньому людини як активного суспільного суб'єкта.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз сучасних досліджень *оцінки*, виділення в ній раціонального й емоційного зумовлена прогресивністю прагмалінгвістичного погляду на мову, її когнітивний підхід до функцій мовних одиниць, до їхньої репрезентації на мовленнєвому комунікативному матеріалі. **Комплексний аналіз оцінки** як лінгвістичного феномену проводиться з **метою** застосування результатів дослідження у вивченні лінгвістичних ознак публіцистичного дискурсу.

Спілкування здійснюється через мову й мовлення, а тому природно, що мова має всі потрібні засоби для вираження і нейтральної, і емоційної інформації співрозмовника, слухача чи читача. Із цього приводу В. І. Шаховський пропонує розрізнити два способи вираження емоцій – *вербальний* та *невербальний*, де другий переважає над першим у низці показників, зокрема в чисельному відношенні, тут перший спосіб складає 35 %, а другий – 65 %, що пояснюється недостатнім потенціалом мови щодо вираження емоцій. Однак вербальне спілкування займає в комунікативному процесі вагоме місце: «Звичайно, будь-які міжособистісні стосунки і будь-які акти спілкування, які втілюють їх у життя, мають той чи інший емоційний (чи оцінний) компонент» [8, с. 7].

Емоційно-раціональне відношення/ставлення/оцінку автора повідомлення до того, про що він говорить у висловленні/реченні передає суб'єктивна модальність, яку дуже часто порівнюють з емоціями та емоційністю (див. також [5, с. 86]).

Із філософської позиції, яка вперше займається феноменом емоції, їх прийнято поділяти на *прості* та *складні*. Прості, у свою чергу, мають дві підгрупи: *позитивні* – результат позитивного впливу певних факторів і чинників на індивід, та *негативні* – негативного впливу. Серед складних емоцій виділяють *предметні емоції*, які мають випереджувальний характер, *афекти* – бурхливі короточасні емоції, що виникають в екстремальних умовах, та *почуття* – результат узагальнювання конкретних ситуативних емоцій.

У лінгвістиці емоції як напрям дослідження науковці почали розглядати наприкінці ХХ ст. і на сьогодні досягли чималих результатів. Нині породження та емоційне сприйняття тексту є однією з найважливіших проблем когнітивної лінгвістики.

К. Ізард визначає десять фундаментальних емоцій, кожна з яких має тільки їй властиві адаптивні функції з унікальними мотиваційними якостями [13].

Слід зазначити, що емоції не є відображенням безпосередньої предметної дійсності, а виражають емоційне ставлення до неї. Так тлумачать емоції Н. М. Разінкіна та Ч. Стівенсон, розглядаючи *лексику, яка лише позначає емоції*, і *лексику, яка їх виражає* [16; 19]. Але В. І. Шаховський не погоджується із цим твердженням, наполягаючи, що дійсний світ емоцій та їхнє мовне відображення ніколи не будуть збігатися [23].

Інші думки при розгляді мовних (*лексичних*) засобів для передачі емоцій висловлюють дослідники В. А. Чабаненко й Т. В. Аносова, виділяючи три групи:

Мовні одиниці, які безпосередньо виражають емоції (емоційні вигуки).

Категорія слів, що називають або характеризують емоції людини.

Мовні одиниці, які можуть і виражати, і передавати емоційне ставлення мовця до будь-якого предмета або явища [21; 1, с. 7–8].

Отже, спілкуючись, людина зазвичай висловлює своє ставлення до особи чи предмета розмови, тобто, окрім основної інформації, вона виражає ще й додаткову, так звану конотативну, модифікувальну інформацію. Найбільш повно цей вид інформації розкривається за допомогою відповідних лексико-морфологічних, лексичних, словотвірних і синтаксичних одиниць.

У *публіцистичному дискурсі* особливо важливим емоційним компонентом є ставлення автора повідомлення, учасника певної події чи третьої особи до цієї події, яке передане автором за допомогою суб'єктивно модальних засобів. Воно виражене непрямою мовою, при цьому авторське ставлення й емоційний настрій учасників подій не завжди однакові, а іноді цілком протилежні.

Прагматична оцінка будь-якого виду інформації побудована на принципі опозиції таким чином, що «добре» відповідає «поганому», «позитивне» – «негативному», «дозволене» – «забороненому», «зле» – «ласкавому», «правдиве» – «неправдивому» (див. також [7, с. 36–37; 12, с. 64–66]). Лише із цією класифікацією погоджуються всі лінгвісти, філософія трактує їх як прості.

Усі опозиційні оцінки можна поділити на три основні групи. Першу будуть утворювати компоненти *позитивної оцінки*, другу – ті, які передають *негативне ставлення*, до третьої потрібно зарахувати елементи *байдужого / нейтрального ставлення* автора чи учасника події до останньої. Деякі лінгвісти говорять про нейтральну модальність як той фон, на якому відбувається протиставлення (суб'єктивна модальність – СМ) СМ+ / СМ- [6, с. 330].

Потреба тлумачення суб'єктивної модальності як оцінки підтверджується тим, що, за словами А. П. Загнітка, «у модальності відображається суб'єктивний момент висловлення, трансформація відрізка об'єктивної дійсності через свідомість мовця» [11, с. 86].

Оцінність жодним чином не пов'язана із семантикою модальності, як висловлюється О. В. Бондарко, оскільки «не завжди достатньо ясно виражене відношення змісту висловлювання до дійсності» [4, с. 61].

Факти мови й мовлення доводять, що кожне висловлювання, кожне речення передає комплексну оцінку всіх предметів і об'єктів навколишнього світу. Одні з них є яскраво вираженими, інші – навпаки: «Оцінне зіставлення принципово відмінне від того, що прийнято називати порівнянням. Воно не уподібнює, не фіксує в різному загальні ознаки, не встановлює схожості, воно зважає й підводить підсумок» [2, с. 332].

Отже, передача свого ставлення до когось/чогось граматично оформлена в речення. На побудову речення – лексичні одиниці, граматичні конструкції, вид (складне чи просте), тип висловлювання, а також інтонація – впливають і мовні, і позамовні чинники. Мовні визначаються граматичною будовою певної мови, а вплив позамовних чинників на мовне оформлення речення / висловлення є опосередкованим. Одним із позамовних чинників може бути *емоційний стан людини*.

Зважаючи на виділений у статті об'єкт дослідження, потрібно окремо розглянути поняття *емоційності, експресії та експресивності*, які неоднозначно тлумачать мовознавці й деколи пов'язують із суб'єктивною модальністю. *Експресія* виступає показником присутності *експресивності* – таку думку висловлює О. С. Ахманова, розглядаючи останню як «виразно-зображальні характеристики мовлення, що відрізняють його від звичайного (чи стилістично нейтрального) і надають йому образності й емоційної забарвленості» [18, с. 524].

Ми погоджуємося з В. Д. Девкіним, який висловлюється про *експресію* як виразність повідомлення, його дієвість: «Незалежно від того, наскільки об'ємно представлена у слові експресивність, головним у його змісті є раціональний початок, без чого неможливе повідомлення думки» [10, с. 217–218].

Як підкреслює Г. В. Колшанський, «Будь-яка інформація, яка передається мовою, є змістом, що в принципі сходиться до мислення (у тому числі й емоційно-оцінна)» [14, с. 42].

Функція будь-якого засобу *експресії* – посилений вплив на того, хто інформується. Ефект можна досягнути і за рахунок змісту, і завдяки формальній стороні. Якщо експресія досягається за допомогою формальної сторони, то ця специфічна форма безпосередньо не зумовлена змістом, і такі показники, як виправданість чи естетична доцільність, уже не враховують. У результаті досягається ефект певної загадковості висловлювання, що, у свою чергу, «стимулює сприйняття, пробуджує інтерес, допитливість думки чи просто приголомшує» [10, с. 227].

Цікаво, що при *експресії* посилення впливу відбувається без особливого обґрунтування, воно вражає незвичайністю, незрозумілістю, новизною форми. Це досягається також і екзотичністю іншомовних запозичень. У німецькій мові їхнє використання досягло значного поширення – «англіцизми успішно функціонують як засіб неофіційної оцінки у спілкуванні (*Great Peter*), як жартівливі перейменування (*Sherry Daddy*); вони передають емоційний стан (*down, super cool, out, soft* тут: спокійний, доброзичливий), експресивну (*damned* тут: проклятий, *kicker* тут: той, хто вдаряє іншого), корпоративну причетність через формули звертання (*sorry, so long, fare well* тут: при прощанні побажання всього хорошого, дослівно: живи (іть) добре)» [15, с. 119].

Експресивність як «сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її властивість виступати в комунікативному акті засобом суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту чи адресата мовлення», трактує Великий енциклопедичний словник [3, 591].

Як «ознаку інтенсифікації значення слів за шкалою зменшення і збільшення різних денотативних та конотативних ознак, зокрема логічного змісту, оцінок й емотивності», визначає *експресивність* О. О. Селіванова. Отже, *експресивність* є визначальним поняттям у тріаді «*емоційність – експресія – експресивність*». Вона виступає переважно засобом увиразнення тексту, а тому є шир-

шою за емоційність й досягає такого положення «гегемона» за рахунок «експресивізації логічних компонентів» [17, с. 139].

Наведені визначення поняття *експресивності* дають змогу говорити про те, що вона притаманна лише висловленню і не може розглядатися поза ним, відтак, *експресивність* належить мовленню, а не мові. *Експресія* – це наслідок *емоційності*, образності, виразності висловлення [22, с. 11–18].

Емоційність пов'язана з *експресією*, але не тотожна їй. За словами О. С. Ахманової, *експресія* є вираженням «внутрішнього стану мовця, яке (вираження) часто слугує його особистому полегшенню, і, отже, не тільки не направлене на слухача, але інколи навіть прямо заперечує можливість існування останнього (слухача)» [2, с. 138]. Однак, як зауважує В. Д. Девкін, внутрішній стан мовця – це *емоційна* сторона висловлювання, а не *експресивність*. Вона справді забезпечує *експресивність* мовлення, проте ці поняття різні, хоч і мають точки перетину (див. також [9; 10, с. 217–218]). *Емоційність* також пов'язана із суб'єктивною модальністю, однак не можна говорити, що *емоційність* і суб'єктивна модальність – це одне й те саме. Суб'єктивна модальність є, на нашу думку, ширшим поняттям, яке поєднує і *емоційну*, і реальну, раціональну, «справжню» оцінку певної особи щодо іншої особи, предмета, явища чи події суспільного буття. Те ж саме можна сказати й про відношення *експресивності* й *експресії* щодо суб'єктивної модальності.

Висновки. Отже, і *емоційність*, і *експресія* та *експресивність* є стилістичними поняттями, оскільки їхнє вживання в мові й мовленні пов'язане насамперед з *емоційною*, стилістично забарвленою лексикою. Відображення своїх почуттів та емоцій через засоби мови й мовлення – така основна функція *емоційності*, *експресії* й *експресивності*.

На противагу їм, суб'єктивна модальність функціонує на перетині мислення й мовлення, звідси правомірно говорити про тісний взаємозв'язок логічної і лінгвістичної модальностей, «у сутність яких можна проникнути лише на логіко-формальному рівні мови» [20, с. 89].

Перспективи подальшого дослідження. Одним із перспективних напрямів дослідження є вивчення *аксіологічної оцінки як різновиду модальності* висловлення, який відображає ціннісну орієнтацію мовця щодо інтеріоризованої події в сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Джерела та література

1. Аносова Т. В. Проблема лексикографического отображения коннотации / Т. В. Аносова // Нова філологія. – Запоріжжя : ЗДУ. – 2002. – № 3 (14). – С. 7–8.
2. Арутюнова Н. Д. Сравнительная оценка ситуаций / Н. Д. Арутюнова // Изв. Акад. наук СССР. Сер. языка и литературы. – 1983. – № 3. – С. 330–341.
3. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 216 с.
4. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. – М. : Большая Рос. энцикл., 1998. – 685 с.
5. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / Бондарко А. В., Беляева Е. И., Бирюлин Л. А. [и др.] ; науч. ред. А. В. Бондарко и др. – Л. : Наука, 1990. – 263 с.
6. Воркачев С. Г. К семантическому представлению дезидеративной оценки в естественном языке / С. Г. Воркачев // Вопр. языкознания. – 1990. – № 4. – С. 86–92.
7. Воркачев С. Г. Нейтральная модальность как оператор в семантике естественного языка / С. Г. Воркачев // Изв. Акад. наук СССР. Сер. литературы и языка. – Т. 45. – 1986. – № 4. – С. 330–337.
8. Глейбман В. С. Функціонально-семантична категорія компаративу в українському поетичному мовленні (на прикладі тексту поеми І. Франка «Мойсей») / В. С. Глейбман // Функціональна граматики : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. / відп. ред. А. П. Загнітко. – Донецьк : Вид-во Донец. ун-ту, 1994. – С. 36–37.
9. Гозман Л. Я. Психология эмоциональных отношений / Л. Я. Гозман. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 176 с.
10. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь в сопоставлении с русской / В. Д. Девкин. – М. : Высш. шк., 1981. – 160 с.
11. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь: Синтаксис и лексика / В. Д. Девкин. – М. : Междунар. отношения, 1979. – 259 с.
12. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматичі й парадигматичі / А. П. Загнітко. – К. : НМКВО, 1990. – 132 с.
13. Зінкевич-Томанек Б. Функціональна семантика оцінки у фразеологічних одиницях / Б. Зінкевич-Томанек, З. М. Бичко, Г. Я. Кліщук // Функціональна граматики : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. – Донецьк : Вид-во Донец. ун-ту. – 1994. – С. 64–66.

14. Изард К. Эмоции человека / К. Изард. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 323 с.
15. Колшанский Г. В. Лингвистические основы анализа языкового стиля / Г. В. Колшанский // Ученые зап. МГПИИЯ им. М. Тараса. – М. : [б. и.], 1973. – Вып. 73. – С. 78–87.
16. Нетудыха Ю. И. Коммуникативный статус англицизмов в современном немецком языке / Ю. И. Нетудыха, Р. С. Никитина // Сопоставительные исследования в области номинации и словообразования : [сб. науч. тр. / отв. ред. В. Д. Калиущенко и др.]. – Донецк : ДонГУ, 1993. – С. 119–126.
17. Разинкина Н. М. Стилистика английской научной речи / Н. М. Разинкина. – М. : Наука, 1972. – 168 с.
18. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2006. – 716 с.
19. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
20. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения / Ч. Стивенсон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 129–154.
21. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія / В. Ткачук. – Тернопіль : Підручники й посібники. – 2003. – 240 с.
22. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 351 с.
23. Чабаненко В. А. Теоретичні засади дослідження експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко // Мовознавство. – 1984. – № 2. – С. 11–18.
24. Шаховский В. И. Эмотивный компонент значения и методы его описания : учеб. пособие к спецкурсу / В. И. Шаховский. – Волгоград : [б. и.], 1983. – 326 с.

Сухомлин Валентина. Субъективная модальность в публицистическом дискурсе: эмоциональная и рациональная оценки. В статье рассматривается понятие оценки, ее качества, подвиды. Объясняется философская природа оценки. Описывается взаимосвязь эмоции, экспрессии, экспрессивности, которые являются важнейшими характеристиками оценки. Названы разные классификации оценки касательно предмета исследования. Предлагается комплексный анализ понятия оценки, который обеспечивает полное и правильное понимание этого феномена. Объясняется взаимообусловленность философской категории оценки и лингвистической категории субъективной модальности. Эмоционально-рациональное отношение, оценка автором той информации, которую он доносит читателю, выражена в категории субъективной модальности, именно поэтому субъективную модальность часто сравнивают с эмоциями и эмоциональностью. Исследование протекает, исходя из лингвистической специфики публицистического текста, а именно, популярных сегодня жанров статьи и комментария. Главная функция этих жанров состоит в выражении так называемой коннотативной, модифицирующей информации, которая раскрывается с помощью соответствующих языковых средств разных уровней.

Ключевые слова: субъективная модальность, публицистический дискурс, эмоции, экспрессия, экспрессивность, оценка.

Sukhomlyn Valentyna. Subjective Modality in Publicistic Discourse: Emotional and Rational Evaluation. The article deals with the concept of evaluation, its characteristic features and subtypes. The philosophical nature of the evaluation is explained. The relationship between emotion, expression and expressiveness, which are the most important characteristics of the evaluation, is being described. Different classifications of the evaluation of the research subject are named. The comprehensive analysis providing a complete and correct understanding of the concept of evaluation is suggested. The interdependence of philosophical category of evaluation and linguistic category of subjective modality is explained. The author's emotional and rational approach, their evaluation of the information conveyed to the reader, is expressed by the category of subjective modality, which is why subjective modality is often compared to emotions and emotionality. The research is grounded on the linguistic peculiarities of publicistic texts, namely, articles and commentaries popular nowadays. The main function of such texts is to render the so-called connotative, modifying information which is expressed by appropriate language means of different levels.

Key words: Subjective modality, publicistic discourse, emotions, expression, expressivity, evaluation.

Стаття надійшла до редколегії
13.03.2013 р.